

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

عوامل تاثیرگذار بر کیفیت عملکرد معلمان کلاسهای چندپایه ابتدایی

رحیم حاجی آقازاده فیرورق

کارشناسی ارشد (دبیر آموزش و پرورش)

rahimhajiaghazade@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل تاثیرگذار بر کیفیت عملکرد معلمان کلاسهای چندپایه، انجام شد. روش این پژوهش کتابخانه ای و از نوع تحلیلی می باشد. بررسی عملکرد معلمان در این کلاسها، کم و کیف آموزش ونتایج حاصله، پرسش ها و مباحثی را به میان کشیده که نیاز به مطالعات جدید و تکمیل منابع اخص و خاص می باشد. آنچه عیان است، این است که مسئله کلاسهای چندپایه، امری گذرا و موقتی نیست که در آینده به آن، نیازی نباشد. در جهت تلاش برای حفظ مدارس با کاهش جمعیت در مناطق کوچک و روستایی، آموزش چندپایه با تمرکز بر آموزش متفاوت و پتانسیلها، ارائه فرصتهایی برای تعامل و همکاری با همسالان تواناتر، جایگزین مناسبی برای کلاس تک پایه است. مطالعات نشان داد که عوامل مؤثر بر کیفیت عملکرد معلمان چندپایه به ترتیب اهمیت شامل: نماد تربیت معلم (دانشگاه فرهنگیان)، دوره ها و آموزشهای ضمن خدمت (توسعه حرفه ای معلمان)، روش های تدریس، نظام ارزشیابی، مواد آموزشی و محتوای درسی کلاسهای چندپایه می باشند.

کلمات کلیدی: آموزش ابتدایی، چندپایه، دانشگاه فرهنگیان، عملکرد معلمان، محتوای درسی

۱- مقدمه

آموزش و پرورش یک حق عمومی است و همه ی آحاد جامعه به ویژه کودکان، باید از آموزش با کیفیت بهره مند شوند (فضلی، ۱۳۸۹، ص ۳۶). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان میدهد که همه این کشورها از آموزش و پرورش توانمند و کارآمد برخوردار بوده اند؛ بنابراین توجه بیشتر به تعلیم و تربیت، مهمترین عامل پیشرفت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی جامعه است که تأثیر آن متوجه جامعه و خانواده است (ارجمند و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۷). عملیات مربوط به این حوزه مهم در زمره ی مسئولیتهای جامعه در کلیت آن، در قلمرو سیاستهای عمومی و دولتی به طور خاص قرار میگیرد که میتواند به عنوان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عاملی برای عدالت مورد توجه باشد. چون هیچ جامعه ای بدون آموزش و پرورش استوار، نمیتواند سودای برابری و عدالت را در سر بپروراند (آقازاده، ۱۳۸۹).

در آموزش و پرورش شرایط متنوعی در حوزه تعلیم و تربیت وجود دارد که متفاوت از یکدیگر بوده و برنامه ریزان به ویژه معلمان به مقتضای شرایط می بایست کار یاددهی و یادگیری را پیش ببرند. یکی از این شرایط ویژه، وجود مدارس کوچک با کلاسهای چندپایه است که یک معلم مجبور است چندپایه را به طور همزمان و در یک کلاس تدریس کند (مکوسانا، ۱۳۸۶). تدریس در کلاسهای چندپایه، پدیده تازه ای نیست. با اندکی مطالعه در تاریخ تعلیم و تربیت میتوان دریافت که سابقه کلاسهای چندپایه به آغاز تعلیم و تربیت گروهی منتهی میشود (حاجی اسحاق، ۱۳۸۹). آموزش چندپایه یک نظام آموزشی فراگیر است که در سراسر جهان در کشورهای صنعتی و غیر صنعتی میتواند یافت شود (لیتل، ۲۰۰۴).

کلاس چندپایه در تعریف، کلاسی است که در آن چندپایه تحصیلی در دوره ابتدایی به طور همزمان در یک کلاس تشکیل میشوند و تنها یک معلم، آنها را آموزش میدهد. کلاسهای چندپایه معمولاً کوچک هستند که توسط یک معلم اداره میشود و دانش آموزانی از سنین مختلف و پایه های مختلف در کلاس درس ثبت نام میکنند. در این کلاسها تعدادی دانش آموز با پایه ها و سنین متفاوت، هرروز ساعتها کنار هم می نشینند، با هم تعامل سازنده دارند و از یکدیگر، به خصوص پایه های پایینتر از پایه های بالاتر، مطلب یاد میگیرند (مرتضوی زاده، ۱۳۸۸، ش ۷، ص ۳۸). به عقیده هارگریوز تدریس چندپایه به تدریس کودکان در یک کلاس اشاره دارد که در آن معلم، مسئولیت آموزش دو یا چندپایه را به طور همزمان به عهده دارد (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۷۹). معلم کلاس چندپایه در یک جلسه، دو تا شش پایه را آموزش میدهد و همزمان به کارهای اداری، آموزشی و پرورشی آنها رسیدگی می کند (مرتضوی زاده، ۱۳۹۵، ص ۶۷).

کلاسهای چندپایه بخش عمده ای از تجربیات آموزشی تعداد بیشماری از دانش آموزان مناطق دورافتاده و روستایی در سراسر جهان است و انتظار می رود تا مدت ها باقی بماند (مولرین، ۲۰۰۷). با این حال، دلایل معرفی کلاسهای چندپایه معمولاً به خاطر ایدئولوژی نودوستانه به حداکثر رساندن یادگیری فردی دانش آموزان نیست. در عوض، اجرای کلاسهای چندپایه بیشتر به دلایل غیر آموزشی و عموماً مالی است. از نظر لیتل^۱ افزایش دسترسی به فرصتهای آموزشی در مناطق محروم، افزایش دسترسی برای یادگیری در مدارس با تعداد معلمان ناکافی، نهایت استفاده از معلم و فضای کلاسی و استفاده اثربخش تر از منابع موجود از جمله دلایل اصلی وجود کلاسهای چندپایه در بعضی از کشورها بیان شده اند (لیتل، ۲۰۰۴).

کشور ما جزء کشورهای است که پراکندگی روستاهای آن موجب پایین آمدن جمعیت دانش آموزی شده است. علاوه بر این در دهه های اخیر به دلیل مهاجرت روستائیان، از تعداد دانش آموزان ابتدایی مناطق روستایی کاسته شده و به طبع آن، کلاسهای تک پایه نیز کاهش یافته است، این کاهش در کلاسهای تک پایه، موجب افزایش کلاسهای چندپایه بخصوص در مناطق روستایی شده است (قشمی، ۱۳۸۸). در همین خصوص، پژوهش های صورت گرفته در کشور، استمرار و افزایش تعداد کلاسهای

^۱ Little

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

چندپایه را به دلیل شرایط سخت محیطی، کمبود جمعیت دانش آموزان، کمبود نیروی انسانی و فضاهای آموزشی، مهاجرت طبیعی یا اجباری، پراکندگی روستاها و نامناسب بودن راههای ارتباطی میدانند (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۷۹). ولی در کنار این مسائل، علت اصلی تشکیل کلاسهای چندپایه در مناطق روستایی به حدنصاب نرسیدن تعداد دانش آموزان یک پایه تحصیلی است (کیانی، ۱۳۸۹، ص ۲۶).

کلاسهای درس چندپایه به دلیل معقول بودن مزایای مالی و حفظ کلاسهای درس در مواجهه با کاهش ثبت نام دانش آموزان، مفید هستند (لیتل، ۲۰۰۴). در بسیاری از جوامع سراسر جهان کلاسهای چندپایه نه تنها، تنها جایگزین کلاسهای تک پایه است بلکه در حقیقت تنها ساختار آموزشی قابل دسترس برای همه است.

۲- پیشینه تحقیق

تحقیقاتی از سراسر جهان وجود دارد که به بررسی فرصتهای آموزشی چندپایه و تک پایه پرداخته اند. درحالی که یقیناً به طور واضح هیچ یافته قطعی در خصوص تفاوت بین کلاسهای چندپایه و تک پایه وجود ندارد؛ و تحقیقات در مورد این مسئله که آیا آموزش چندپایه یک جایگزین مناسب برای آموزش تک پایه است، بی نتیجه و بحث برانگیز باقیمانده است.

باید گفت که کلاسهای چندپایه به عنوان راهکار ایجاد فرصتهای برابر یادگیری، برای کلیه ی کودکان لازم التعلیم به ویژه در مناطق روستایی و عشایری، از اهمیت بسزایی برخوردارند. اگر آموزش در کلاسهای چندپایه، به صورت علمی و اصولی ارائه شود، می توان از راهبردهای آموزش در این کلاسها برای بهبود کیفیت آموزش در سایر مدارس هم استفاده کرد. برنامه ریزی، اجرا و ارزشیابی برنامه های مربوط به کلاسهای چندپایه، درگرو مشارکت همه جانبه و تبادل اطلاعات و تجربیات دست اندرکاران، به ویژه مدیر آموزگاران، معلمان و صاحب نظران این حوزه است (فضلی، ۱۳۸۹، ص ۳۶).

در خصوص آموزش چندپایه در داخل و خارج از کشور تحقیقات بسیاری انجام شده است و محور بیشتر پژوهشهای داخلی بررسی مسائل و مشکلات کلاسهای چندپایه بوده و در پژوهشهای خارجی هم محققین بیشتر به بررسی تأثیرات و پیامدهای آموزش چندپایه و همچنین مقایسه موفقیتهای دانش آموزان چندپایه با تک پایه، پرداخته اند. پژوهش حاضر نیز هم راستای پژوهشهای داخلی است با این تفاوت که در این پژوهش از کلی گویی پرهیز شده و سعی بر این است که با تمرکز بر عملکرد معلمان چندپایه به شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت عملکرد معلمان چندپایه پرداخته و راهکارهایی در جهت ارتقای کیفیت عملکرد معلمان چندپایه ارائه گردد. در ادامه به برخی از پژوهشهای داخلی و خارجی که به مطالعه آموزش چندپایه پرداخته اند، اشاره میشود.

بهرامی (بهرامی، ۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان داد که نیازهای آموزشی معلمان چندپایه بر اساس میزان اولویت به ترتیب شامل شاخص های دانش، مهارت و نگرش میباشد. بهنام هشتچین و ساعدی زرج آباد (هشتچین و ساعدی، ۱۳۸۰) و قیصر (قیصر، ۱۳۸۰) در پژوهشهای خود به این نتایج دست یافتند که حل مشکلات کلاسهای چندپایه و بهبود کیفیت یادگیری دانش آموزان در این کلاسها درگرو «استفاده از آموزگاران باتجربه برای تدریس در این کلاسها، تشکیل کلاسهای ضمن خدمت برای معلمان این کلاسها، به حداقل رساندن تعداد پایه های هر کلاس (دست کم دو پایه در یک کلاس)، فراهم کردن تجهیزات و امکانات آموزشی و کمک آموزشی به مدارس، تغییر در حجم کتابها و ساعات تدریس متناسب با شیوه آموزشی کلاسهای چندپایه، استفاده از نقش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کمک آموزگار، استفاده بیشتر از روش دانش آموز محوری، دادن پاداش و حقوق و امتیازهای ویژه و در کل توجه به رفاه و مسأله معیشتی معلمان و توجه به شرایط فرهنگی و جغرافیایی خاص هر منطقه می باشد.

شاهپوندی و سهرابی (شاهپوندی و سهرابی، ۱۳۹۴)، در پژوهش خود نشان دادند که عوامل تأثیرگذار بر روش تدریس از دیدگاه معلمان چندپایه شامل کمبود وقت، تعداد زیاد دانش آموزان در هر پایه، عدم آگاهی از شیوه های تدریس می باشد و بر اساس نتایج، مناسب ترین روشهای تدریس در کلاسهای چندپایه جهت مدیریت بهتر این کلاسها، روش سخنرانی، پرسش و پاسخ، همیاری، حل مسئله و آزمایش است. در پژوهشی دیگر عزیزی و پناهی (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۷۹)، به مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی کلاسهای چندپایه با دانش آموزان مدارس عادی در مهارتهای زبان فارسی پرداختند. نتایج پژوهش مؤید تأثیر مثبت فعالیتهای آموزشی در پایه اول کلاسهای چندپایه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم همان کلاسها در زمینه مهارتهای خواندن، گوش دادن و صحبت کردن و مهارت املاست؛ این در حالی است که یافته های پژوهش، تفاوت معناداری را در میانگین نمرات دانش آموزان دو گروه در مهارت انشای آنان نشان نداد. اسدی (اسدی، ۱۳۸۰) در پژوهش خود به این نتایج دست یافت که باوجود مشکلاتی مانند کمبود وقت، عدم آگاهی معلمان از روشهای تدریس و شلوغ بودن این کلاسها، می توان با ایجاد تحول در شیوه تدریس معلمان این کلاسهای توان به بهبود عملکرد آموزشی و تحصیلی دانش آموزان در کلاسهای چندپایه کمک کرد.

آدامز^۱ (آدامز، ۲۰۱۰) در تحقیقات آموزشی که در مناطق روستایی کشور کانادا انجام داده است به این نتایج دست یافت که مدارس چندپایه از نظر فضای آموزشی بسیار کوچکتر از مدارس تک پایه بوده و همچنین تعداد دانش آموزان این مدارس نیز نسبت به مدارس تک پایه کمتر است. او دریافت که این نحوه از آموزش در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، کاربردی مناسب دارند با این تفاوت که امکانات هر کشور با کشور دیگر در نحوه اجرا و آموزش، تأثیر بسزایی دارد. به عنوان مثال در کشور کانادا معلمان چندپایه آموزشهای زیاد و ویژه ای جهت تدریس طی می کنند (بخصوص آموزش از راه دور). در مطالعه دیگری، مک ایوان^۲ کلاسهای چندپایه را در آمریکای لاتین مورد بررسی قرارداد و تأثیرات مثبت بر موفقیت دانش آموزان را گزارش کرد (مک ایوان، ۲۰۰۸).

در کشور ما، تعداد چنین کلاس هایی و هم جمعیت دانش آموزی این کلاسها رو به ازدیادند (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۸۲). طبق آمار و ارقام در سال ۱۳۹۵ کلاسهای چندپایه حدود ۱۶/۵۰ درصد (۵۲۰۶۱ کلاس چندپایه از ۳۱۶۱۹۵ تعداد کل کلاسهای ابتدایی کشور) از مدارس ابتدایی کشور را در برمیگیرند (سلیمی و مصلح آبادی، ۱۳۹۵)، که با توجه به روند رو به رشد مهاجرت روستاییان به شهرها و به حدنصاب نرسیدن تعداد دانش آموزان برای تشکیل کلاسهای مستقل در مناطق یادشده، افزایش تعداد این کلاسها در آینده اجتناب ناپذیر خواهد بود؛ به همین دلیل، لازم است متولیان نظام آموزشی کشور، در راستای ارتقای

^۱ Adams

^۲ McEwan

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

سطح کیفیت فعالیتهای آموزشی در این کلاسها اهتمام و با تدابیری مناسب از این وضعیت چالش انگیز، به عنوان فرصتی آموزشی در جهت افزایش کارایی این کلاسها بهره گیرند.

در همین راستا پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت عملکرد معلمان چندپایه و ارائه راهکارهای در راستایی بهبود عملکرد معلمان چندپایه با رویکرد کیفی انجام شد.

۳- سوال های پژوهش

- عوامل تاثیرگذار بر کیفیت عملکرد معلمان کلاسهای چندپایه کدام اند؟
- مهمترین عوامل مؤثر بر کیفیت عملکرد معلمان کلاسهای چندپایه به ترتیب اولویت کدام اند؟

۴- روش پژوهش

پژوهش حاضر به صورت کتابخانه ای و از نوع تحلیلی است و روش تحلیل یافته ها از نوع تحلیل محتوا می باشد.

۵- یافته ها و متن مقاله

عوامل مؤثر بر کیفیت عملکرد معلمان کلاسهای چندپایه کدام اند؟

- اهمیت و نقش نهاد تربیت نیروی متخصص (دانشگاه فرهنگیان)

معلم حرفه ای در تدریس چندپایه، یک شخص کلیدی و مرجع محسوب میشود و این دیدگاه که معلمان آموزش دیده برای تدریس تک پایه، بدون گذراندن دوره های آموزشی ویژه چندپایه، می توانند در چندپایه تدریس کنند، غیرقابل قبول است؛ به ویژه که از کم تجربه ترین افراد برای اداره این کلاسها استفاده می شود (ایان برچ و لالی مایک، ۱۳۷۹، به نقل از بشیری و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۱۰۷). اکثر دانشجویان فارغ التحصیل در مناطق محروم و دورافتاده بکار گرفته می شوند و می توان گفت بیشتر کلاسها در این مناطق چندپایه هستند. با توجه به آمار وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، بیشترین کلاسهای چندپایه در استانهای محروم وجود دارد که دانشجویان فارغ التحصیل دانشگاه فرهنگیان در این کلاسها مشغول به تدریس می شوند. این معلمان در ماههای اول دچار استرس و شک شدید می شوند به طوری که اصلاً توان تدریس در این کلاسها را ندارند. معمولاً معلمان کم سابقه و بی تجربه نگران هستند که چگونه خواهند توانست وظایف محوله خویش را به نحو مطلوب انجام دهند.

هارگریوز معتقد است که معلمان کلاسهای چندپایه برای رویارویی با چالش های موجود در اداره این کلاسها به کارورزی و آشنایی با مثالها و نمونه هایی موفق از کلاسهای مزبور نیازمند هستند (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۸۷).

روش تدریس و مهارتهای تدریس که به دانشجویان آموزش داده می شود ویژه کلاسهای تک پایه هست و دانشجویان هیچ گونه آموزشی در مورد مهارتهای تدریس و روش تدریس مناسب کلاسهای چندپایه در دوران دانشجویی نمی بیند که نهایتاً

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

آنها هنگام تدریس دچار مشکل می شوند. حتی برخی از اساتید دانشگاه فرهنگیان با ساختار محتوای کتابهای درسی دوره ابتدایی آشنا نیستند و محتوای کتب دوره ابتدایی با حضور اساتید و دانشجویان به درستی بررسی نمی شود که این امر باعث میگردد دانشجویان زمانی که در کلاس واقعی چندپایه حضور پیدا می کنند مهارتهای لازم جهت برقراری ارتباط بین دروس و پایه ها را نداشته و در تدریس کلاسهای چندپایه با مشکل مواجه شوند. سیاست گذاران آموزش و پرورش و دانشگاه فرهنگیان باید در سرفصلهای مواد درسی دانشگاه فرهنگیان تجدیدنظر نمایند. تعداد واحد درسی مربوط به کلاسهای چندپایه افزایش پیدا کند، فعالیتهای عملی آنها (مهارتهای تدریس و کارورزی) به سمت کلاسهای چندپایه حرکت کند و در نهایت از مدرسین باتجربه و آشنا به کلاسهای چندپایه بیشتر بهره مند گردند، بطوری که خروجی آن دانشگاه که ورودی آموزش ابتدایی و کلاسهای چندپایه می باشد بتوانند به خوبی مسئولیت مهمی که بر دوش آنها نهاده شده است به سرانجام برسانند.

• مواد آموزشی و محتوای درسی

بری (۲۰۰۱) پیشنهاد می کند که توجه به عواملی مانند گسترش مواد آموزشی کلاسهای چندپایه، اصلاح دوره تحصیلات و تولید مواد آموزشی ویژه این کلاسها می توانند در کارایی این کلاسها مفید باشند (عزیزی و پناهی، ۱۳۹۲، ص ۱۸۴). محتوا و کتابهای درسی دانش آموزان تک پایه خیلی مناسب کلاسهای چندپایه نیست با توجه به اینکه این محتوا به صورت متمرکز تولید میشود، شرایط اجتماعی، فرهنگی و حتی شرایط حاکم بر کلاسهای چندپایه در تولید این محتوا لحاظ نشده است. با توجه به تغییرات کتب درسی، سنگینی برخی از این محتواها برای کلاسهای چندپایه احساس می شود. در این کلاسها به خاطر تعداد پایه ها (حتی شش پایه در یک کلاس) تدریس کل محتوا امکانپذیر نیست و گاهی اوقات از تدریس برخی از این محتواها صرف نظر میشود یا خیلی کم رنگ به آنها توجه میشود. همچنین به برخی از دروس مثل درس هنر و ورزش در این کلاسها توجه نمیشود حتی درس هدیه های آسمان نیز دچار بی مهری میگردد؛ با این حال از سوی وزارت آموزش و پرورش اقدامات خوبی در این زمینه صورت گرفته است به خاطر اینکه گاهی اوقات آموزگار کلاسهای چندپایه با کمبود زمان مواجه میشود؛ با توجه به دستورالعمل ارسالی از سوی آن وزارت خانه بر حسب تعداد دانش آموز و تعداد پایه های موجود در یک کلاس از یک تا هشت ساعت اضافه تدریس در هفته برای این کلاسها پیش بینی شده که تا حدودی مشکل حل میشود. با توجه به حجم مطالب و محتوای کتابهای درسی (که همسو با کلاس های چندپایه نیست) نیاز است که در تولید محتوای کلاسهای چندپایه ارتباط افقی و عمودی بین دروس و تلفیق دروس با همدیگر افزایش پیدا کند و در حد امکان حجم کتابهای درسی کمتر گردد. از طرفی با توجه به ماهیت این نوع کلاسها، می طلبد که فناوری های نو و امکانات لازم از قبیل رایانه، انواع کیت های آموزشی، وسایل آموزشی برای این کلاسها تهیه گردد که خیلی از این کلاسها حتی امکانات اولیه مورد نیاز را هم ندارند.

در کلاس های چندپایه، فضا، مواد و وسایل آموزشی باید از انعطاف پذیری کافی برخوردار باشند. تا معلم و دانش آموزان بتوانند به راحتی از آنها استفاده کنند که متأسفانه در تولید و تهیه وسایل و کیت های آموزشی توجهی به نیاز کلاسهای چندپایه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نمی شود حتی از تجهیزات اولیه موردنیاز در کلاسهای تک پایه نیز برخوردار نیستند. فضای آموزشی کلاسهای چندپایه اصلاً مناسب نیست. با توجه به اینکه این نوع کلاسها اغلب در مناطق محروم و صعب العبور تشکیل می شوند حتی یک اتاق مناسب با فضای کوچک هم برای این کلاسها وجود ندارد. فضاهای اختصاص داده شده به این کلاسها، استانداردهای اولیه را ندارند؛ علاوه بر آن، در این فضا باید کتابخانه کلاسی، آزمایشگاه و فضای انجام کارهای عملی و کتابخوانی پیش بینی گردد و حتی باید صندلی ها و نیمکت های این کلاسها به صورت چرخدار و محرک طراحی شوند. در کل فضای کلاسهای چندپایه باید انعطاف پذیر و قابلیت چندعملکردی داشته باشد تا آموزگار و دانش آموزان بتواند به راحتی فعالیت نمایند.

• روشهای تدریس و نظام ارزشیابی ویژه کلاسهای چندپایه

یکی از مهمترین مؤلفه های کلاسهای چندپایه که باید به آن توجه شود روشهای تدریس در کلاسهای چندپایه می باشد. محمدی در پژوهش خود نشان داد که از شیوه های غالب در تدریس کلاسهای چندپایه، شیوه آموزش محوری است (بشیری حدادان و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۱۰۷). به عقیده عبدی (عبدی، ۱۳۸۳) با توجه به زمان آموزشی اختصاص یافته در کلاسهای چندپایه، هنگام تدریس معلم به پایه های محور، دانش آموزان پایه های غیر محور، به طور عملی درگیر مسائل آموزشی نمی شوند و به تکالیف حاشیه ای مانند انجام تکالیف درسی و نقاشی کشیدن می پردازند که ارزش یادگیری چندان ندارند. رویکردهای تدریس در کلاسهای چندپایه متفاوت است که آنها عبارت اند از:

رویکردهای محوری، گروهی، تلفیقی و مشارکتی که رویکرد تلفیقی کاربرد بیشتری در کلاسهای چندپایه دارد؛ اما معمولاً معلمان از رویکرد محوری و روش سخنرانی در این کلاسها بیشتر استفاده می کنند. همچنین بسیاری از مشکلات معلمان در خصوص تدریس در کلاسهای چندپایه به خاطر عدم آگاهی معلمان نسبت به روشهای تدریس ویژه آموزش چندپایه می باشد. علاوه بر روش تدریس مناسب، شیوه ارزشیابی نیز در بهبود فرایند یاددهی-یادگیری نقش مهمی دارد. با تغییرات صورت گرفته در نظام ارزشیابی دوره ی ابتدایی و تغییر از ارزشیابی کمی به ارزشیابی توصیفی (کیفی)، می توان اذعان داشت که این روش به خوبی با اهداف کلاسهای چندپایه همسو می باشد بخصوص استفاده از آزمونهای عملکردی در ارزشیابی یک پایه، فرصت را برای تدریس به پایه های دیگر فراهم می کند. در ضمن می توان با این روش یادگیری دانش آموزان را به صورت عمقی بررسی کرد. همچنین از روشهای خودسنجی و همسال سنجی که جزء روشهای ارزشیابی توصیفی می باشد به خوبی می توان در کلاسهای چندپایه استفاده کرد.

• توانمندسازی و توسعه ی حرفه ای آموزگاران کلاسهای چندپایه

به عقیده نظریه پردازان حوزه تعلیم و تربیت، توجه به منابع انسانی در آموزش و پرورش و در رأس آن معلم به عنوان عامل تبلور نقش انسان سازی، کانون بحث آموزش و پرورش کارآمد محسوب می گردد. در آموزش و پرورش به هیچ تحول علمی یا نوآوری مطلوب نمی توان دست یافت مگر اینکه پیشاپیش در شیوه های کاری معلمان، به عنوان کارگزاران واقعی، تغییرات مناسب به وجود آید. رمز سلامت و بالندگی نظامهای تعلیم و تربیت را باید در سلامت، رشد و بالندگی معلم جستجو کرد. گرچه توانمندسازی معلمان یکی از مؤلفه های مهم وزارت آموزش و پرورش می باشد، پیچیدگی فعالیتهای کلاسهای چندپایه به حمایت مستمر برای توسعه منابع و آموزش بیشتر معلمان، نیازمند است؛ آنان همچنین نتیجه گرفته اند که برگزاری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اثر بخش کلاسهای چندپایه مستلزم تعهدی همه جانبه است و زمانی امکان پذیر است که برنامه ای مناسب از طریق مشارکت تمامی افراد ذینفع طراحی و اجرا شود؛ اما در سطح کلان اقدام اساسی برای توسعه حرفه ای و توانمند ساز معلمان چندپایه رخ نداده است. بیشترین برنامه توانمندسازی که در سطح ادارات مناطق و شهرستانها برگزار می گردد در قالب کارگاههای آموزشی و دوره های ضمن خدمت می باشد که میتوان گفت خروجی مناسب ندارند. علت آن هم این است که اکثر مطالب ارائه شده در این کارگاهها، جلسات و دوره ها هم تکراری و هم به صورت تئوری بوده و کمتر به مباحث اصلی کلاسهای چندپایه (مدیریت کلاس، روشهای تدریس و ارزشیابی و...) به صورت عملی پرداخته می شود. از سوی دیگر به خاطر برگزاری کلاسها با تعداد زیاد شرکت کننده کیفیت برنامه ها نیز پایین می باشد. در سالهای اخیر اقدامات خوبی از سوی وزارت آموزش و پرورش جهت توانمند سازی نیروی انسانی رخداده است بخصوص در چند سال گذشته اقدام به تربیت مدرسان کلاسهای چندپایه استانی نموده اند که بتوان از آنها در دوره های ضمن خدمت و کارگاههای تخصصی مناطق استفاده کرد. همچنین در سال گذشته با اضافه شدن راهبران آموزشی و تربیتی تحول عظیمی در بهبود فرایند توسعه و توانمندسازی آموزگاران کلاسهای چندپایه رخداده است. راهبران آموزشی و تربیتی با ارائه یک نظارت حمایتی و بالینی نقش مهمی در توانمندسازی آموزگاران چندپایه داشته و با شناسایی نیازهای آموزگاران اقدام به برگزاری کارگاههای آموزشی و دوره های ضمن خدمت کوتاه مدت می نمایند. با تشکیل دبیرخانه کشوری کلاسهای چندپایه، برنامه های خوبی از سوی این دبیرخانه جهت توانمندسازی آموزگاران اجرا می شود که نمونه این برنامه ها برگزاری جشنواره جلوه گاه اثر و اندیشه می باشد.

اما شرکت در کلیه فعالیت های مربوط به برنامه توانمند سازی نیاز به انگیزه و علاقه دارد. بشیری حدادان و همکاران اظهار می دارند که معلم کلاس چندپایه باید از نظر مالی دغدغه ای نداشته باشد تا بتواند برای رسیدن به نتیجه بهتر تلاش کند. در واقع پله ها را از پایین به بالا میرویم، باید نیازهای اولیه معلم تأمین شود تا بتواند به نیازهای بعدی فکر کند. بین آموزگاران کلاسهای چندپایه و تک پایه هیچگونه تفاوتی در حقوق و مزایای آنها وجود ندارد، در صورتی که معلمان چندپایه معمولاً در روستاهای مناطق محروم و صعب العبور خدمت می کند و زحمت آنها چند برابر معلمان کلاسهای تک پایه می باشد، اما حقوق و مزایای آنها یکسان می باشد. حتی تعدادی از آنها به خاطر صعب العبور بودن منطقه خدمتی مجبور هستند بیتوته ی کامل نمایند و از خانواده های خود دور باشند. این افراد انگیزه و علاقه ای به فعالیت های جانبی ندارند. لازم است در سطح کلان این مشکل بررسی و برنامه ای در این زمینه پیش بینی گردد.

این یافته ها با یافته های پژوهش الیاسوند و جمشیدی همسو میباشند. الیاسوند و جمشیدی (۱۳۷۴) در پژوهش خود نشان دادند که مشکل تردد معلمان از جمله مسائل اصلی کلاسهای چندپایه می باشد و بر تدارک وسایل عمومی برای رفت و آمد معلمان توسط آموزش و پرورش به عنوان راههای ارتقای سطح کیفیت فعالیتهای آموزشی در این کلاسها تأکید کرده اند.

۶- نتیجه گیری

از آنجایی که دوره ابتدایی پایه و مبنای مهمی برای دوره های بعدی محسوب می گردد و بخش عمده ای از تربیت و یادگیری های دانش آموزان در این دوره تحقق می یابد، ضرورت دارد این دوره مورد توجه قرار گیرد. در این میان آموزش چندپایه به

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عنوان بخش عمده ای از تجربیات آموزشی دانش آموزان ابتدایی مناطق روستایی و دورافتاده، مستلزم توجه ویژه می باشد. با مطالعه تاریخ تعلیم تربیت می توان دریافت که آموزش چندپایه پدیده تازه ای نیست و یک نظام آموزش فراگیر است که در سراسر جهان می تواند یافت شود.

ازجمله مهمترین مسائلی که در آموزش چندپایه مطرح می باشد و باید به صورت جدی مدنظر قرار بگیرد، مسئله یادگیری و موفقیت تحصیلی دانش آموزان کلاسهای چندپایه می باشد و ازجمله عوامل و افراد مؤثر بر موفقیت دانش آموزان در زمینه یادگیری، معلمان هستند؛ بنابراین نحوه عملکرد آنها در تحقق اهداف آموزش نقش اساسی ایفا می نماید. همانطور که یافته های پژوهش نشان داد کیفیت عملکرد معلمان در کلاسهای چندپایه تحت تأثیر چهار عامل می باشد: نهاد تربیت معلم؛ مواد و محتوای آموزشی؛ روشهای تدریس و شیوه های ارزشیابی؛ و آموزشهای ضمن خدمت و توسعه حرفه ای معلمان؛ بنابراین اگر قرار است اقدامی در راستای بهبود عملکرد معلمان صورت بگیرد باید این چهار عامل را در تصمیم گیری ها و اعمال سیاستها مدنظر قرار داد.

علیرغم اینکه دانشگاه فرهنگیان به عنوان یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در کیفیت بخشی عملکرد معلمان نقش بسزایی دارد، باید به عنوان نهاد مسئول در زمینه تربیت نیروی متخصص باید در راهبردها و سیاست های خود در خصوص تربیت معلمان چندپایه تجدیدنظر نماید. ازجمله راهکارهایی که می توان برای بهبود عملکرد دانشگاه فرهنگیان در زمینه تربیت معلمان آموزش چندپایه ارائه نمود:

تجدیدنظر در دوره های کارورزی دانشجویانی که قرار است آموزگار کلاسهای چندپایه شوند؛ افزایش تعداد واحدهای درسی مربوط به کلاسهای چندپایه ازجمله واحد درسی، روشها و رویکردهای تدریس در کلاسهای چندپایه؛ استفاده از مدرسان آشنا به کلاسهای چندپایه برای آموزش معلمان که بعد از فارغ التحصیلی در کلاسهای چندپایه به کار گرفته می شوند.

در ارتباط با مشکل نداشتن برنامه تربیت نیروی متخصص در حوزه چندپایه از سوی نهاد تربیت معلم در کشورمان باید این نکته را یادآور شد که این مشکل فقط در کشور ما مطرح نیست. نهادهای تربیت معلم بسیاری از کشورها در راستای تربیت معلمان چندپایه برنامه خاصی ندارند و آموزشهای نهاد تربیت معلم برای معلمان مدارس عادی و چندپایه یکسان می باشد و این نهاد، معلمان را برای وظیفه ی چالش برانگیز کلاسهای چندپایه آماده نکرده است.

با بیان برخی از اقدامات مهمی که از سوی سازمان آموزش و پرورش در این راستا انجام گرفته نظیر تشکیل دبیرخانه کشوری کلاسهای چندپایه؛ برگزاری جشنواره ی کشوری جلوه گاه اثر و اندیشه ویژه آموزگاران؛ پیش بینی پست راهبران آموزشی و تربیتی و پیش بینی اضافه تدریس برای معلمان چندپایه، به این نکات هم اشاره می شود که در سطح وزارت خانه به طور جدی به توسعه ی حرفه ای معلمان چندپایه توجه نمی شود و کارگاهها و دوره های ضمن خدمتی که ارائه می شود، عمدتاً کاربردی نیستند. پژوهشگران در پژوهشهای خود نشان دادند که حل مشکلات کلاسهای چندپایه و بهبود کیفیت یادگیری دانش آموزان در این کلاسها درگرو «استفاده از آموزگاران باتجربه برای تدریس در این کلاسها، تشکیل کلاسهای ضمن خدمت برای معلمان این کلاسها، دادن پاداش و حقوق و امتیازهای ویژه و در کل توجه به رفاه ومسائل معیشتی معلمان و توجه به شرایط فرهنگی وجغرافیایی خاص هر منطقه» می باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بعد از نهاد تربیت معلم و آموزشهای ضمن خدمت، روشهای تدریس و شیوه های ارزشیابی تأثیر مهمی بر عملکرد معلمان چندپایه دارد. بسیاری از مشکلات معلمان در تدریس به کلاسهای چندپایه، به خاطر عدم آگاهی آنها از رویکردهای تدریس و شیوه های ارزشیابی کارآمد ویژه کلاسهای چندپایه، می باشد.

شاهپوندی و سهرابی (۱۳۹۴) در پژوهش خود نشان دادند که مناسبترین روشهای تدریس در کلاسهای چندپایه جهت مدیریت بهتر این کلاسها، روش سخنرانی، پرسش و پاسخ، همیاری، حل مسئله و آزمایش می باشد.

عامل دیگری که نقش مهمی در بهبود کیفیت تدریس معلمان چندپایه دارد، مواد آموزشی، فضا و محتوای درسی است. محتوای کتابهای درسی کلاسهای چندپایه با کلاسهای تک پایه یکسان است و این محتوا متناسب با ماهیت کلاسهای چندپایه نمی باشد. همچنین نبود امکانات آزمایشگاهی، کیت های آموزشی تلفیقی و کاربردی و مناسب نبودن فضای آموزشی با ویژگیها و فعالیتهای کلاسهای چندپایه از دیگر عوامل تأثیرگذار می باشد.

در پایان باید گفت که با مرور اقدامات انجام شده در عرصه آموزش چندپایه توسط کشورهای مختلف، متوجه خواهیم شد که تقریباً بیش از نیم قرن است که آموزش چندپایه در بسیاری از کشورها به عنوان یک واقعیت پذیرفته شده است و همواره کشورهای توسعه یافته و درحال توسعه در جهت بهبود آموزش چندپایه اقدامات و اصلاحات مهمی انجام داده اند. هرچند کشور ما تا چند دهه اخیر نسبت به آموزش چندپایه کم توجه بود و آموزش چندپایه و دانش آموزان چندپایه در تصمیمات و سیاست گذاری های آموزشی جایی نداشتند، با این وجود در دو سه دهه اخیر اقدامات ارزشمندی در راستای آموزش چندپایه انجام شده است، نظیر تشکیل دبیرخانه کشوری کلاسهای چندپایه، برگزاری جشنواره های کشوری ویژه آموزگاران چندپایه نظیر جشنواره جلوه گاه اثر و اندیشه؛ پیش بینی پست راهبران آموزشی و تربیتی ویژه کلاسهای چندپایه و پیش بینی اضافه تدریس برای کلاسهای چندپایه. این اقدامات هرچند محدود و جزئی هستند، با این حال همین اقدامات نویدبخش آینده روشنی برای آموزش چندپایه در کشورمان می باشد. گرچه ما در حال برداشتن گامهای نخست در راستای بهبود سطح آموزش چندپایه هستیم ولی در صورت استفاده از تجارب کشورهای پیشگام در عرصه آموزش چندپایه می توانیم به سرعت به سمت آموزش چندپایه مطلوب، گام برداریم. در همین راستا و بر اساس مبانی نظری و تجربی پژوهش، به منظور بهبود عملکرد معلمان به عنوان سکاندار فرایند یاددهی - یادگیری در کلاسهای چندپایه، پیشنهاد می شود که:

- سیاست گذاران و برنامه ریزان نظام آموزشی کشور در محتوای درسی رشته ی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان تغییراتی به وجود آورند و واحدهای درسی بیشتری با موضوع کلاسهای چندپایه در برنامه درسی این رشته پیش بینی نمایند. با توجه به آمار وزارت آموزش و پرورش نزدیک به ۱۶,۵۰ درصد کلاسهای دوره ابتدایی در کل کشور چندپایه می باشد که این آمار در استانهای کم برخوردار و نیمه برخوردار بیشتر است. اکثر فارغ التحصیلان دانشگاه فرهنگیان در این کلاسها مشغول به خدمت می شوند که لازم است آموزشهای لازم برای آنها در دوران دانشجویی پیش بینی گردد تا بتوانند باتجربه بالایی در این کلاسها خدمت نمایند.

- مسئولین محترم دانشگاه فرهنگیان تمهیدات لازم را جهت برگزاری دوره های کارورزی در کلاسهای چندپایه فراهم نمایند تا دانشجویان در دوره کارورزی خود تجربه ی لازم را در راستای مدیریت کلاسهای چندپایه، رویکردها و روشهای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تدریس، طراحی برنامه هفتگی، طراحی آموزشی کلاسهای چندپایه و ... را به دست آورند و بانگیزه بیشتری در این کلاسها تدریس کنند.

- کیت های آموزشی ویژه کلاسهای چندپایه با قابلیت ترکیبی برای استفاده در پایه های مختلف طراحی و در اختیار این کلاسها قرار گیرد. با توجه به کوچک بودن فضای مدارس چندپایه و بعضا وجود مدارس تک اتاقي نیاز است تغییرات لازم در طراحی این کیت ها به وجود آید.
- ساختمان و فضای مورد استفاده کلاسهای چندپایه مناسب با ساختار و چارچوب کلاسهای چندپایه نیست، پیشنهاد می گردد سازمان نوسازی و تجهیز مدارس، نسبت به تغییر نقشه و طراحی کلاسها چندپایه اقدام و فضایی منعطف جهت استفاده ی کلاسهای چندپایه طراحی گردد.
- گرچه در برخی از کلاسهای چندپایه تراکم دانش آموزان پایین می باشد، اما تعداد کلاسهای چهار، پنج و شش پایه در خیلی از مدارس به خاطر کمبود نیروی انسانی زیاد می باشد. تدریس در این کلاسها مشکلات زیادی برای آموزگاران و دانش آموزان به وجود می آورد و این امر تأثیر مستقیم بر کیفیت آموزش و یادگیری دانش آموزان دارد. پیشنهاد می گردد مسئولین به صورتی برنامه ریزی نمایند که حداکثر سه پایه در یک کلاس قرارگیرد تا آموزگار با کمبود زمان جهت تدریس مواجه نگردد.

مراجع

- ۱- آقازاده، محرم و فضلی، رخساره، راهنمای آموزش در کلاس های درس چندپایه، تهران: انتشارات آئیژ، ۱۳۸۹
- ۲- ارجمند سیاهپوش، اسحق؛ مقدس جعفری، محمدحسین و فریقلانی، محمد، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه شهر شوش دانیال (ع)، فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان، سال ۲، شماره ۲، صص ۲۰-۲۷، ۱۳۹۰
- ۳- اسدی، پری، بررسی مشکلات روشهای موجود تدریس و کلاس های چندپایه و ارائه روشهای مناسب تر تدریس در کلاس های چندپایه در شهرستان گلپایگان، گزارش طرح تحقیقی، سازمان آموزش و پرورش اصفهان، ۱۳۸۰
- ۴- الیاسوند، احمد و جمشیدی، عطالله، بررسی مسائل و مشکلات کلاس های چندپایه روستایی شهرستان دیواندره در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۳، طرح پژوهشی شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش کردستان، ۱۳۷۴
- ۵- بشیری حدادان، کلثوم؛ محمودی، فیروز؛ رضاپور، یوسف و ادیب، یوسف، توصیف تجارب و ادراک معلمان و کارشناسان از آموزش در کلاس های چندپایه دوره ابتدایی مناطق روستایی کلبر، پژوهش های آموزش و یادگیری، سال بیست و دوم، شماره ۷، صص ۱۲۰-۱۲۷، ۱۳۹۴، ۱۰۷
- ۶- بهرامی، عصمت، نیازسنجی آموزشی معلمان مدارس چندپایه ی شهرستان اسدآباد جهت ارائه ی راهکار آموزشی مناسب، پایان نامه ارشد آموزش دبستان، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۰

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ۷- بهنام هشتچین، علی و ساعدی زرج آباد، افخم، بررسی مشکلات و مسائل کلاس های چندپایه، طرح تحقیق دانشگاه پیام نور مرکز خلخال، ۱۳۸۰
- ۸- حاجی اسحاق، سهیلا، مدارس تک اتافی، تهران: انتشارات کورش، ۱۳۸۹
- ۹- سلیمی جهرمی، محمد حسین؛ مصلح آبادی، مسعود؛ پله رودی، نیره؛ حسینی قلعه سری، سید حسن و کمبری، مهدی، سالنامه آماری وزارت آموزش و پرورش، تهران: نگارش شرق، چاپ اول، ۱۳۹۵
- ۱۰- شاهیوندی، هوشیار و سهرابی، علی اعظم، بررسی مشکلات و روشهای تدریس در کلاس های چندپایه و چگونگی مدیریت کلاس های چندپایه، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، ۱۳۹۴
- ۱۱- عبدی، حسن، بررسی مشکلات آموزشی کلاس های چندپایه، گزارش طرح تحقیقی، سازمان آموزش و پرورش آذربایجان شرقی، ۱۳۸۳
- ۱۲- عزیزی، نعمت الله و پناهی، خلیل حسین، مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس های چندپایه با دانش آموزان مدارس عادی در مهارت های زبان فارسی، پژوهش های آموزش و یادگیری، سال بیستم، شماره ۳، صص ۱۹۴-۱۷۹، ۱۳۹۲
- ۱۳- فضلی، رخساره، شش نکته ی کلیدی برای تدریس در کلاس های چندپایه، مجله رشد آموزش ابتدایی، سال ۴، شماره ۱، صص ۳۸-۳۶، ۱۳۸۹
- ۱۴- قشمی، محمد، مقایسه ی تاثیر آموزش مبتنی بر کامپیوتر و آموزش سنتی بر میزان یادگیری دانش آموزان کلاس های چندپایه در درس ریاضی منطقه ی انگوران زنجان در سال تحصیلی ۸۸-۸۷، پایان نامه کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه اراک، ۱۳۸۸
- ۱۵- قیصر، شریفه، شناخت مسائل و مشکلات معلمان کلاس های چندپایه روستایی در منطقه کرانی از دیدگاه مدیران و معلمان در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹، طرح پژوهشی شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش کردستان، ۱۳۸۰
- ۱۶- کیایی، فاطمه، درآمدی بر چگونگی کلاس های چندپایه، مجله رشد معلم، شماره ۱۸۰، صص ۲۸-۲۶، ۱۳۸۲
- ۱۷- مرتضوی زاده، سید حشمت الله، مدیریت کلاس درس چندپایه، مجله رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۷، صص ۴۱-۳۸، ۱۳۸۸
- ۱۸- مرتضوی زاده، سید حشمت الله و میزبان، فهیمه، تدریس هنر در کلاس های چندپایه، رشد آموزش هنر، سال سیزدهم، شماره ۳، صص ۶۹-۶۷، ۱۳۹۵
- ۱۹- مکوسانا، کنان و کاپیسا، ماری جویس، خودآموز تدریس چندپایه، ترجمه محرم آقازاده، تهران: انتشارات آئیژ، ۱۳۸۶
- ۲۰- Adams, R. (۲۰۱۰). The "Striven" Project.
- ۲۱- Little, A. (۲۰۰۴). Learning and teaching in multigrade settings. Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report ۲۰۰۵, The Quality Imperative. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- ۲۲- McEwan, P. J. (۲۰۰۸). Evaluating multigrade school reform in Latin America. Comparative Education, Vol. ۴۴, Issue: ۴, pp. ۴۶۵-۴۸۳.
- ۲۳- Mulryan-Kyne, C. (۲۰۰۷). The preparation of teachers for multigrade teaching. Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies, Vol. ۲۳, Issue: ۴, pp. ۵۰۱-۵۱۴.